บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาสาเหตุและผลลัพธ์จากการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตข้าวเคมีไปเป็นข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการปรับเปลี่ยน สาเหตุจูงใจของการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวจากระบบเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนศึกษาถึงผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการปรับเปลี่ยน ได้แก่ คุณภาพชีวิตของเกษตรในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.1 รูปแบบหรือประเด็นที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกรจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์นั้น ที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการเรียนรู้จากนวัตกรรมใหม่โดยอาศัยการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร การศึกษาดูงาน และอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่ม ทำให้เกษตรกรเกิดทัศนคติที่ดีต่อการผลิตข้าวในระบบเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้การทดลองปฏิบัติจริงในแปลงนาสาธิตก็เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เนื่องจากเป็นการพิสูจน์ว่าสิ่งที่เรียนรู้มาทั้งหมดสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ซึ่งให้การตอบรับที่ดีมากกว่าการพาเกษตรกรไปอบรมที่ต่าง ๆ ด้วย เมื่อเกษตรกรเกิดการเรียนรู้แล้วก็จะเกิดความสนใจ การไตร่ตรอง ตลอดจนการยอมรับการเกษตรในระบบเกษตรอินทรีย์

1.2 สาเหตุจูงใจสู่การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตข้าวเคมีเป็นข้าวอินทรีย์ที่สำคัญประกอบด้วย ปัจจัยด้านสุขภาพ ปัจจัยด้านต้นทุนการผลิต ปัจจัยด้านผลตอบแทน ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

1.3 ผลลัพธ์ด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจากการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตข้าวเคมีไปเป็นข้าวอินทรีย์ พบว่าผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจสูงกว่าการทำนาในระบบเกษตรเคมีถึงหนึ่งเท่าตัว ต้นทุนการผลิตลดลง ด้านสังคมเกิดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น ตลอดจนเกิดการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น สำหรับด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า สภาพพื้นที่และสภาพพื้นดิน น้ำมีคุณภาพดีขึ้น สังเกตได้ดินมีความร่วนซุย มีปลาชนิดต่าง ๆ ในน้ำ เกิดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต และสภาพภูมิอากาศดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 การพัฒนาทางการเกษตรอย่างยั่งยืนจะเกิดผลควรเริ่มต้นที่แนวคิดของเกษตรกรก่อน ต้องมีแนวคิดในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง มีคุณธรรม เพราะเกษตรกรจะสามารถตัดสินใจด้านการผลิตของตนเองให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน

2.2 การพัฒนาแนวทางการเกษตรอินทรีย์ ควรเน้นที่ตัวเกษตรกรเป็นหลัก เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาไม่ใช้เน้นที่ผลผลิต เพราะเมื่อเกษตรกรได้รับการพัฒนาคุณภาพแล้ว ผลผลิตจะพัฒนาจนเกิดคุณภาพที่สอดคล้องเหมาะสมกับภูมิปัญญา แนวคิด สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2.3 ควรมีการศึกษาถึงความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ลึกซึ้ง ก่อนที่จะนำเอาสิ่งต่าง ๆ เข้าไปสนับสนุนเพื่อให้เกิดความกลมกลืนกันทั้งสองฝ่าย

2.4 ควรมีการวิจัย ติดตามผล เชื่อมโยงถึงความยั่งยืนของกรณีศึกษาเหล่านี้ รวมทั้งพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นบทวิเคราะห์ให้เห็นผลเป็นภาพรวมของการหันมาพึ่งตนเองของเกษตรกรอย่างยั่งยืน